РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ САБИНСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

САБА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КАРАР

07.11.2016 № 1364-п

2017-2022 елларга Татарстан
Республикасы Саба муниципаль
районының экологик иминлеген тәэмин
итүнең муниципаль программасын
раслау турында

Әйләнә-тирә мохитнең халык тормышы һәм сәламәтлеге сыйфатын яхшыртуның, ресурслардан нәтиҗәле һәм экологик яктан имин файдалануның, табигать комплексларының балансль үсешенең, аларның биологик төрлелеген саклауның кирәкле шарты буларак уңай торышын тәэмин итү максатларында, Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы Башкарма комитеты

КАРАР БИРӘ:

1. 2017-2022 елларга Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының экологик иминлеген тәэмин итү муниципаль программасын (алга таба - Программа) расларга.

2. Чираттагы финанс елына (чираттагы финанс елына һәм план чорына) Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы бюджетын формалаштырганда Саба муниципаль районының финанс-бюджет палатасына Программаны Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы бюджеты акчалары исәбеннән финансланырга тиешле муниципаль программалар исемлегенә кертергә һәм, Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы бюджетының керем өлеше мөмкинлекләреннән чыгып, Программаны гамәлгә ашыруга финанс чаралары бүлеп бирүне күздә тотарга.

3. Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесенең «2013-2017 елларга Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының экологик иминлеген тәэмин итү муниципаль программасын раслау турында» 2013 елның 27 декабрендәге 1694-п номерлы карары үз көчен югалткан дип танырга.

4. Әлеге карар 2017 елның 01 гыйнварыннан үз көченә керә дип билгеләргә.

5. Әлеге карарны Саба муниципаль районының рәсми сайтында түбәндәге адрес буенча бастырырга: http://saby.tatarstan.ru.

Программаның үтәлешен тикшереп торуны Саба муниципаль районы Башкарма комитетының инфраструктура үсеше бүлеге башлыгы И.Б. Таиповка йөкләргә.

Саба муниципаль районы
Башкарма комитеты җитәкчесе
вазыйфаларын башкаручы,
муниципаль район башкарма комитеты
җитәкчесенең социаль мәсьәләләр
буенча беренче урынбасары Т.Г.Шәрәфиев

Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы
Башкарма комитетының 2017 елның 07
декабрендәге 1364-п номерлы карары белән
РАСЛАНГАН

2017-2022 елларга Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының экологик куркынычсызлыгын тәэмин итү муниципаль программасы

Программа паспорты

Программа атамасы	2017-2022 елларга Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының экологик иминлеген тәэмин итү муниципаль программасы (алга таба - Программа)
Программаның заказ бирүчесе	Саба муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаны төп эшләүчеләр	Саба муниципаль районы башкарма комитетының инфраструктура үсеше бүлеге
Программаның максатлары һәм бурычлары	Төп максатлар: - Халыкның тотрыклы үсешенең һәм социаль-икътисадый якланганлыгының кирәкле шарты буларак, рациональ һәм экологик яктан куркынычсыз ресурслардан файдалану - Табигать комплексларының балансли үсеше, аларның биологик төрлелеген саклау - Халыкның тормыш сыйфатын һәм сәламәтлеген яхшырту өчен кирәкле шарт буларак әйләнә-тирә мохитнең уңай торышын тәэмин итү Төп бурычлар: • Гамәлдәге минераль-чимал комплексын саклап калу һәм үстерү, геологик мохитне имин файдалану • Муниципаль район территориясендә атмосфера һавасының сыйфатын яхшырту • Муниципаль район территориясендә өске суларның сыйфатын яхшырту • Туфракларны таралудан, җимерелүдән, пычратудан саклау, табигый комплексларның деградацияләнүен булдырмау, муниципаль район территориясендә туфракның уңдырышлылыгын күтәрү • Муниципаль район территориясенең әйләнә-тирә мохитенә һәм санитар-эпидемиологик торышына калдыкларның тискәре йогынтысын киметү, булдырмый калу һәм туктату • Муниципаль район территориясендә әйләнә-тирә мохит сыйфатын мониторинглау челтәрен үстерү • Муниципаль район территориясендә әйләнә-тирә мохит сыйфатын җайга салу • Белем бирү учреждениеләрендә белем һәм тәрбия бирү функцияләрен ныгыту һәм үстерү, экологик тәрбия субъектлары составын киңәйтү, аларның тырышлыгын

<table>
<tr><td></td><td>координацияләү, муниципаль район территориясендә гаилә һәм мәгариф учреждениеләренең үзара хезмәттәшлеген үстерү
• Муниципаль район халкының гражданлык үзаңы дәрәҗәсен күтәрү, аның әйләнә-тирә мохит сыйфаты турында хәбәрдар булуы.</td></tr>
<tr><td>Программаны гамәлгә ашыру вакыты</td><td>2017-2022 еллар</td></tr>
<tr><td>Программаны финанслау чыганаклары</td><td>Программаны финанслауның гомуми күләме 2017-2022 елларда 468 104,600 мең сум тәшкил итәчәк, шул исәптән еллар буенча:
мең сум.
<table>
<tr><th>Финанс чыганаклары</th><th>РФ бюджеты</th><th>Татарстан Республикасы бюджеты</th><th>Җирле бюджет</th><th>Предприятиеләрнең чаралары</th></tr>
<tr><td>2017</td><td>22 260,000</td><td>179 235,600</td><td>2 052,000</td><td>515,000</td></tr>
<tr><td>2018</td><td>18 636,500</td><td>85 020,500</td><td>2 052,000</td><td>2 245,000</td></tr>
<tr><td>2019</td><td>14 700,000</td><td>26 730,000</td><td>2 052,000</td><td>12 245,000</td></tr>
<tr><td>2020</td><td>2 400,000</td><td>9 250,000</td><td>2 052,000</td><td>27 245,000</td></tr>
<tr><td>2021</td><td>1 900,000</td><td>8 560,000</td><td>2 052,000</td><td>17 195,000</td></tr>
<tr><td>2022</td><td>1 900,000</td><td>8 560,000</td><td>2 052,000</td><td>17 195,000</td></tr>
<tr><td>БАРЛЫГЫ</td><td>61 796,500</td><td>317 356,100</td><td>12 312,000</td><td>76 640,000</td></tr>
<tr><td>БАРЛЫГЫ</td><td colspan="4">468 104,600</td></tr>
</table>
Программаны финанслау күләмнәре фаразлану характерына ия һәм Татарстан Республикасы Саба муниципаль районы Советының чираттагы финанс елына (чираттагы финанс елына һәм план чорына)Саба муниципаль районы бюджеты турындагы карары нигезендә төгәлләштереләчәк.</td></tr>
<tr><td>Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтиҗәләре (нәтиҗәләрне бәяләү индикаторлары)</td><td>Программа чараларын тулысынча гамәлгә ашыру 2022 елда түбәндәгеләрне тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк:
• пычранган агып төшүче суларны (тулаем региональ продукт бирәмлегенә исәпләгәндә) киметүне;
• атмосфера һавасына пычраткыч матдәләр бүленеп чыгуын киметүне (тулаем региональ продукт берәмлегенә исәпләгәндә) тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.</td></tr>
</table>

I. Программаны гамәлгә ашыру өлкәсенә характеристика. Программаны хәл итүгә юнәлдерелгән проблемалар.

Соңгы вакытта, дәүләт дәрәҗәсендә дә, иҗтимагый аңда да, торган саен тизәя барган фәнни-техник прогресс дәрәҗәсендә цивилизациянең алга таба үсеше, шул ук вакытта табигатькә кертелә торган, еш кына кире кайтарып булмый торган үзгәрешләргә карамыйча, барыннан да элек, планетаның иң мөһим биотик өлеше буларак, кеше өчен коточкыч һәм куркыныч нәтиҗәләргә китерәчәген аңлау ныгый. Татарстан Республикасының социаль-икътисадый, хуҗалык һәм экологик бурычларны балансслы хәл итүне гамәлгә ашыручы озак вакытлы экология сәясәтенең фәнни нигезе булып Татарстан Республикасының табигатьтән нәтиҗәле файдалануга һәм әйләнә-тирә табигать мохитенә тискәре йогынтыны киметүгә юнәлдерелгән тотрыклы үсешкә күчү концепциясе тора.

Саба районында әйләнә-тирә табигать мохитен саклау һәм табигать ресурсларыннан нәтиҗәле файдалану мәсьәләсе аеруча әһәмияткә ия. Район сәнәгатенең төп өлеше Байлар Сабасы бистәсенең Көньяк өлешендә тупланган, анда район халкының 25 % ка якыны яши. Табигатьне саклау проблемаларының шактый өлеше һәм предприятиеләрдә җитештерү күләмнәренең артуы экологик вәзгыятькә йогынты ясый. Районның авыл хуҗалыгы җитештерүе белән тәкъдим ителгән төп өлеше табигатькә антропоген басым сыйфатында азрак дучар. Соңгы елларда өлгереп җиткән экологик проблемалар спектры аларны хәл итү һәм Саба районы территориясенең табигый-тарихи (табигый) потенциалын саклау өчен кичектергесез һәм комплекслы якын килү таләп итә, чөнки аңа җәмгыятнең сәламәтлеге һәм байлыгы бәйле.

Саба районында әйләнә-тирә мохитнең торышы:

1. Атмосфера һавасының торышы.

Казан-Шәмәрдән автомагистрале атмосфера һавасын пычратуга зур өлеш кертә. Байлар Сабасы ш.т.б. һәм Шәмәрдән авылы урамнарын әйләнеп узу юллары төзелеше тәмамланды, алар транзит агымын авыл җирлекләре чикләреннән читкә чыгару хисабына автотранспорттан чыккан начар газларны киметергә мөмкинлек бирде.

2.Радиация-гигиена вәзгыяте.

Радиация-гигиена контроле нәтиҗәләре буенча Саба районында радиация торышының халәте канәгатьләнерлек булып кала бирә.

Халыкны нурландыруның әйдәп баручы факторлары булып табигый чыганаклар һәм медицина рентгенодиагностик процедуралары кала.

Территорияләрне бүлеп бирү, биналарны файдалануга кабул итү барышында радиация параметрлары буенча тикшерүләр саны артты. Эчә торган су һәм туфрак составында радионуклидлар булу-булмауга тикшерелгән. Барлык очракларда рөхсәт ителә торган дәрәҗәнең артуы ачыкланмаган.

3. **Су ресурсларының торышы**.

Саба районын су белән тәэмин итүнең төп чыганаклары - җир асты сулары.

Җир асты чыганакларыннан су, хуҗалык һәм эчү ихтыяҗлары һәм техник су үткәргечләре булмаган предприятиеләрнең җитештерү ихтыяҗлары өчен файдаланыла.

Агынты суларны агызуның төп урыны- Саба елгасы. Бу сәнәгать предприятиеләренең, шәһәр чистарту корылмаларының һәм торак кварталларының Саба елгасы буенда урнашуы белән аңлатыла.

2022 елга кадәрге чорга табигатьне саклау чаралары планнарында агып төшүче суларны шәһәр канализациясе челтәренә күчерү һәм житештерү предприятиеләрендә автоном чистарту корылмалары урнаштыру күздә тотыла.

Саба районы халкын эчә торган су белән җир асты чыганакларыннан 24 су җыю (60 артезиан скважинасы) һәм 14 каптаж (14 чишмә) тәэмин итә. Хәзерге вакытта халыкның 96 %ы үзәкләштерелгән су белән тәэмин ителештән файдалана.

Байлар Сабасы һәм Шәмәрдән авылында яшәүче халыкны эчәргә яраклы су белән тәэмин итү җир асты чыганакларыннан гына башкарыла. Хәзерге вакытта халыкның 100 %ы үзәкләштерелгән су белән тәэмин ителештән файдалана.

Халыкның эчә торган ихтыяҗларына бирелә торган су гомуми катылык буенча "эчә торган су" ГОСТ 2874-82 таләпләренә һәрвакытта да җавап бирми, фторның түбән дәрәҗәсе күзәтелә.

Кече елгаларның төп пычрану чыганаклары булып сөт-товар фермалары, терлекләрнең җәйге лагерьлары тора. Фермаларда тирес саклау урыннары һәм чистарту корылмалары юк. Тирес турыдан-туры фермалар территориясендә яки алар янында төзелә. Аның бер өлеше су саклау зоналарында урнашкан кырларга ашлама сыйфатында чыгарыла.

Саба районы территориясендәге күлләр үзләренең урнашу урыннары буенча елгаларны аера торган,су баса торган һәм урман күлләренә карыйлар. Күлләрнең күбесендә авыл хуҗалыгын су белән тәэмин итү һәм көнкүреш ихтыяҗлары өчен яраклы су бар, чөнки аларда үз-үзләрен чистарту процесслары бара.

4. Биологик ресурсларның торышы.

Төбәкнең үсемлекчелек тибы-урман-дала. Урманнар утрау характерында, җирләрнең күп өлеше сөрелгән. Районда Саба урманчылыгы урнашкан.

Саба районының фаунасы тайга, имәнлек һәм дала фаунасының кушылуы белән характерлана, анда төньяк урман төрләре күбрәк.

Тайгадагы хайван төрләреннән ак куян, кыр тычканы, аю, селәүсен, бождыр, урман тавыгы, ябалак, кара тукран, тукран, чукыр, эрбет чыпчыгы, песнәк, борындык, поши һәм башкаларны очратырга мөмкин. Районның фаунасын төзүдә урман-дала һәм далалар вәкилләре зур роль уйный: соры көртлек , бытбылдык, ябалак, чуртан,тургай, солы чыпчыгы, көзән, сары йомран, әрлән.

5. Җитештерү һәм куллану калдыклары.

Саба районы производстволарында югары дәрәҗәдә агулы булган калдыклар барлыкка килми. Калдыкларның иң агулы төре булып терекөмеш белән эшкәртелгән лампалар тора.

Саба урманчылыгының агач эшкәртү предприятиеләрендә агач калдыкларының шактый күләмнәре: пычкы чүбе,йомычка һ.б. барлыкка килә. Агач калдыкларының шактый өлеше икенчел чимал буларак кулланыла яки халыкка сатыла.

Район территориясендә 2 каты көнкүреш калдыклары полигоны (1се Байлар Сабасы ш.т.б.дә, 1се Шемордан авылында) бар, анда предприятие һәм оешма калдыклары, шулай ук районның торак секторы калдыклары кабул ителә.

Бүгенге көндә районның торак пунктларын чистартуның генераль схемасы эшләнгән, әмма контейнер мәйданчыклары җитмәү сизелә. Байлар Сабасы бистәсеннән һәм Шәмәрдән авылыннан кала, бу проблема торак пунктларда аеруча кискен тора.

6. Җир ресурсларының торышы.

Саба районының гомуми мәйданы 109800 га тәшкил итә. Төбәк территориясендә: Байлар Сабасы ш.т.п., 2 эре торак пункт (Шәмәрдән авылы һәм Урман хуҗалыгы бистәсе),Саба районында урнашкан башка 64 торак пункт бар.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең һәм фермер хуҗалыкларының төп юнәлешләре - ит-сөт, ашлык-терлекчелек, яшелчәчелек. Арыш, сабан бодае, бәрәңге- иң мөһим культуралардан санала.

Туфраклар агач-көлсу, урман-дала, кара туфрак, сазлыклар, урманнар белән тәкъдим ителгән.

3. Программаның максатлары һәм төп бурычлары.

Әлеге Программаның максаты экологик иминлек өлкәсендә бердәм дәүләт сәясәте формалаштыру, шулай ук Саба районының табигый мохитен торгызуга, саклауга һәм яхшыртуга юнәлтелгән конкрет чараларны гамәлгә ашыру.

Куелган максатларга ирешү түбәндәге бурычларны хәл итү юлы белән тәэмин ителергә мөмкин:

- әйләнә-тирә мохит мониторингын һәм оештыру-оператив идарә итү системасын камилләштерү;
- әлеге Программага кертелгән чараларны этаплап гамәлгә ашыруны тәэмин итү, акчаларны үз вакытында һәм максатчан финанслау, алардан файдалану;
- халыкның барлык катламнары арасында гомуми экологик белем бирү сәясәте үткәрү.

4. Программаны ресурслар белән тәэмин итү.

Программа проектында түбәндәге финанслау чыганаклары каралган: РФ бюджеты; республика бюджеты, җирле бюджет, предприятиеләр һәм оешмалар акчалары, башка чыганаклар.

Саба районында урнашкан икътисадый вазгыятьне исәпкә алып, Программа чараларын үтәүгә бүлеп бирелә торган чараларны вакыт-вакыт индексацияләүне күздә тотарга кирәк (1 нче кушымта).

Район бюджеты һәм башка финанслау чыганаклары хисабына каралган табигатьне саклау объектлары төзелешенә капитал салулар күләме һәм Саба районының әйләнә-тирә мохитен савыктыру чараларын үтәүгә бәйле башка чыгымнар ел саен аларны тиешле елга кабул иткәндә төгәлләштерелергә тиеш.

Программа иң өстенлекле юнәлешләр буенча районның экологик торышын исәпкә алып формалаштырылды. Гомумән алганда, 2022 елга кадәрге чорга Программаны гамәлгә ашыру өчен 468 104,600 мең сум күләмендә финанслау кирәк.

5. Программаның икътисадый һәм социаль нәтиҗәлелеген бәяләү

Программаны эшләү икътисадый реформаларны дәвам итүнең кирәкле шарты булып тора.

Планлаштырылган чараларны гамәлгә ашыру район территориясендә пычраткыч матдәләр чыгарып ташлауларны (ташлауларны) стабильләштерергә һәм этаплап киметә башларга: социаль-икътисадый өлкәдәге кризис хәлен бетерү һәм сәнәгать производстволарында экология базасын булдыру буенча беренче чираттагы (кичектергесез) бурычларны хәл итәргә мөмкинлек бирәчәк. Аерым алганда, атмосфера һавасына чыгарыла торган зарарлы матдәләрнең санын һәм күләмен 20-25%ка киметергә, су объектларына зарарлы матдәләр керүне 15-

20%какиметергә, халыкны сыйфатлы эчә торган сулар белән ышанычлы тәэмин итү проблемасын хәл итәргә, җитештерү һәм куллану калдыкларын утильләштерүне һәм күмүне тәртипкә салырга, халыкның экологик белемлелеген арттырырга, әйләнә-тирә табигать мохитен мониторинглауның нәтиҗәле системасын булдырырга.

Районда экологик вәзгыятьне савыктыру эше әлеге Программа кысалары белән генә чикләнми. Саба муниципаль районы Башкарма комитетының һәм Саба муниципаль районы Советының билгеләнгән гамәлләре белән бер үк вакытта район предприятиеләрендә табигатьтән нәтиҗәле файдалану проблемаларын хәл итүдә комплекслы якын килү принципларын үстерергә, шулай ук халыкның табигатьтән файдалану һәм санитар-эпидемиологик иминлеге нормаларына туры китереп, районның социаль инфраструктурасын үстерү тәкъдим ителә.

2017-2022 елларга Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының экологик иминлеген тәэмин итү муниципаль программасына 1 номерлы кушымта

Татарстан Республикасы Саба муниципаль районының 2017-2022 елларга экологик иминлекне тәэмин итү муниципаль программасы чаралары.

№	Чаралар исеме	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, мең сум.						Финанслау чыганагы	Көтелә торган нәтиҗә
			2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел	2021 ел	2022 ел		
1. Оештыру эшләре										
1.1.	Табигатьне саклау эшчәнлегенең өстенлекле юнәлешләре буенча муниципаль районның норматив актларын эшләү	Башкарма комитет	Кирәк булганда							
1.2.	Муниципаль районда табигатьтән файдалану һәм санитар-эпидемиологик иминлек комиссиясе эшен оештыру	Башкарма комитет	*	*	*	*	*	*		
1.3.	«2022-2026 елларга муниципаль районның әйләнә-тирә мохитен саклау» концепциясен һәм муниципаль программасын эшләү	Башкарма комитет				*				
2. Атмосфера һавасын саклау буенча чаралар										
2.1.Автотранспорттан чыккан зарарлы матдәләрне киметүгә юнәлдерелгән чаралар										
2.1.1.	Автотранспортны газга күчерү	«Яшен» ҖЧҖ		50	50	50			предприятиеләрнең чаралары	экологик хәлнең торышын яхшырту
2.2.Стационар чыганаклардан ташлауларны киметүгә юнәлдерелгән чаралар										
2.2.1	Ташлаулар чыганакларында ПДВ нормативларының үтәлешен тикшереп тору һәм котлоагрегатларда CO, Nox чыгуны киметә торган яну режимнарын кертү, шул исәптән:	Саба районы предприятиеләре	163	163	163	163	163	163	предприятиеләрнең чаралары	Атмосфераның җир асты катламында пычраткыч матдәләр концентрацияләрен кыскарту
2.2.1. 1	Байлар Сабасы ш. т. б. Закиров ур., 44 адресы буенча урнашкан котельный	"САБА ТОРАК-КОММУНАЛЬ ХУҖАЛЫГЫ КҮПТАРМАКЛЫ	15	15	15	15	15	15		
2.2.1. 2	Байлар Сабасы ш.т.б.дәге "Мунча" котельные		28	28	28	28	28	28		
2.2.1.	Байлар Сабасы ш.т.б.дәге "Квартал" котельные		35	35	35	35	35	35		

3		ҖИТЕШТЕРҮ ПРЕДПРИЯТИЕСЕ"							
2.2.1.4	Байлар Сабасы ш.т.б.дәге "Үзәк район хастаханәсе" котельные		35	35	35	35	35	35		
2.2.1.5	Шәмәрдән авылындагы "Үзәк" котельные	Шәмәрдән ТКХ КҖП	50	50	50	50	50	50		
	2 бүлек буенча барлыгы		**163**	**213**	**213**	**213**	**163**	**163**		
3. Су ресурсларын саклау буенча чаралар										
3.1.Су ресурсларын саклау өлкәсендә гомуми чаралар										
3.1.1	Гидротехник корылмалар реконструкциясе, шул исәптән		150	150	150	0	0	0	Татарстан Республикасы бюджеты	
3.1.1.1	Урта Нырты торак пункты	Авыл җирлеге	150							
3.1.1.2	Явлаштау торак пункты	Авыл җирлеге		150						
3.1.1.3	Сәрдә торак пункты	Авыл җирлеге			150					
3.1.2	Агып төшүче суларның лаборатория контроле, шул исәптән	ТКХ КҖП							предприятиеләрнең чаралары	Агып төшүче суларның стандарт булмаган анализларын 0,1 %ка кадәр киметү
3.1.2.1	"САБА ТОРАК-КОММУНАЛЬ ХУҖАЛЫГЫ КҮПТАРМАКЛЫ ҖИТЕШТЕРҮ ПРЕДПРИЯТИЕСЕ"									
3.1.2.2	Шәмәрдән ТКХ КҖП									
3.1.3	Байлар Сабасы ш.т.б.дәге Сабинка яр буе линиясе	Башкарма комитет	68 100	59 474	5 000	5 000	5 000	5 000	Татарстан Республикасы бюджеты	
3.1.4	Мамалай авылы янындагы О. Мишә елгасы буенда су юлын турайту эшләре	Башкарма комитет		2 000	2 000				Татарстан Республикасы бюджеты	
3.1.5	Т.Утар авылы янындагы елгада су юлын турайту эшләре	Башкарма комитет		600	600				Татарстан Республикасы бюджеты	
	3.1 бүлеге буенча барлыгы		**68 250**	**62 224**	**7 750**	**5 000**	**5 000**	**5 000**		
3.2.Чистарту һәм су җыю корылмаларын реконструкцияләү һәм төзү чаралары										
3.2.1	Гамәлдә булмаган скважиналарны, шул исәптән торак пунктларда да тампонажлау:	Авыл җирлеге	0	240	360	360	240	240	Татарстан Республикасы бюджеты	Җир асты суларының пычрануын киметү
3.2.1.1	Түбән Шытсу авылы			120						
3.2.1.2	Завод-Нырты авылы			120						
3.2.1.	Кече Шыңар авылы				120					

3										
3.2.1.4	Калатау бистәсе				120					
3.2.1.5	Мамалай авылы				120					
3.2.1.6	Тенеки авылы					120				
3.2.1.7	Югары Шытсу авылы - 2 данә					240				
3.2.1.8	Елыш авылы						120			
3.2.1.9	Чәбия Чүрчи						120			
3.2.1.10	Б.Сабасы ш.т.б.							240		
3.2.2	Санитария саклау зоналарын төзекләндерү, шул исәптән		0	210	210	280	210	210		
3.2.2.1	Тимершык авылы торак пункты № 13			70						
3.2.2.2	Сабай авылы торак пункты № 27			70						
3.2.2.3	Эзмә авылы торак пункты № 8			70						
3.2.2.4	Керәнле авылы торак пункты № 10				70					
3.2.2.5	Югары Шытсу торак пункты № 25				70					
3.2.2.6	Мамалай авылы торак пункты № 26				70					
3.2.2.7	Сатыш авылы торак пункты № 17	Авыл җирлеге				70			Татарстан Республикасы бюджеты	Су белән тәэмин итү объектларының иминлеген тәэмин итү
3.2.2.8	Йосыф-Алан авылы торак пункты № 16					70				
3.2.2.9	Туктар авылы торак пункты № 19					70				
3.2.2.10	Урта Нырты торак пункты № 20					70				
3.2.2.11	Арташ авылы торак пункты № 21						70			
3.2.2.12	К. Кибәче авылы торак пункты № 24						70			
3.2.2.13	Югары Симет авылы торак пункты № 11						70			

3.2.2.14	Б.Сабасы ш.т.б.							210		
3.2.3	Социаль-мәдәни объектларда ОС төзелеше		1 052	1 052	1 052	1 052	1 052	1 052	җирле бюджет	
3.2.4	«Шәмәрдән ит комбинаты» ААҖендә ОС төзү	"Шәмәрдән ит комбинаты" ААЖ			10 000	15 000			предприятиеләрнең чаралары	Ташлаулар елга 18000 мең тоннага төште
3.2.5	«Вамин» ҖЧҖенең «Саба май заводы» ААҖендә ОС төзү	«Саба май заводы» ААҖ				10 000	15 000	15 000	предприятиеләрнең чаралары	Ташлаулар елга 22000 мең тоннага төште
	3.2 бүлеге буенча барлыгы		**1 052**	**1 502**	**11 622**	**26 692**	**16 502**	**16 502**		
3.3.Канализация һәм сууткәргеч челтәрләрен реконструкцияләү һәм төзү чаралары										
3.3.1	Байлар Сабасы бистәсенең Көнбатыш өлешендә канализация челтәрләре төзү	Башкарма комитет		24 000	24 000				РФ, ТР бюджеты	бистә халкын үзәк канализация белән тәэмин итүне 40%ка кадәр арттыру
	Лесхоз бистәсендә канализация челтәрләре төзү	Башкарма комитет	5 500	5 500					РФ, ТР бюджеты	СКБ объектларын үзәк канализация белән тәэмин итү
3.3.2	Байлар Сабасы ш.т.п. Көнбатыш өлешендә торак йортларны су белән тәэмин итү	Башкарма комитет	27 620						РФ, ТР бюджеты	халыкны үзәк су белән тәэмин итүне 85 %ка кадәр арттыру
3.3.3	Югары Утар авылында су белән тәэмин итү төзелеше	Башкарма комитет		4 973					РФ, ТР бюджеты	
3.3.4	Шәмәрдән-2 торак пунктында су белән тәэмин итү төзелеше	Башкарма комитет	8 600		2 600	2 000	1 000	1 000	РФ, ТР бюджеты	
	3.3 бүлек буенча барлыгы		**41 720**	**34 473**	**26 600**	**2 000**	**1 000**	**1 000**		
	3 бүлек буенча барлыгы		**111 022**	**98 199**	**45 972**	**33 692**	**22 502**	**22 502**		
4. Җир ресурсларын саклау гамәлләре										
4.1	Бозылган җирләрне рекультивацияләү, шул исәптән:		2 300	2 300	2 300	2 300	2 300	2 300		
4.1.1	9,6 га мәйданда кыргый карьерларны рекультивацияләү, 20 данә.	Авыл җирлеге	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	РФ, ТР бюджеты	
		Авыл җирлеге	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	җирле бюджет	

4.1.2	1,9 га мәйданда хуҗалык эчендәге карьерларны рекультивацияләү, 12 шт.	Район предприятиеләре	300	300	300	300	300	300	предприятиеләрнең чаралары	
4.2	Саклагыч урман утыртмаларын булдыру буенча эшләрне башкаруны тәэмин итү, шул исәптән	Саба урман хуҗалыгы	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800	РФ бюджеты, ТР, предприятие акчалары	Гомуми файдаланудагы яшел утыртмалар белән 40 %ка кадәр тәэмин итү
4.2.1	эрозиягә каршы 5 га		600	600	600	600	600	600		
4.2.2	юл буе утыртмалары белән 5 га		600	600	600	600	600	600		
4.2.3	кырны саклаучы утыртмалар белән 5 га		600	600	600	600	600	600		
	4 бүлек буенча барлыгы		**4 100**	**4 100**	**4 100**	**4 100**	**4 100**	**4 100**		
	5. Биологик ресурсларны саклау буенча чаралар									
5.1	Байлар Сабасы ш.т.п., Тукай ур., 7 дә ял паркы төзелеше	Башкарма комитет	59 134,6						Татарстан Республикасы бюджеты	Гомуми файдаланудагы яшел утыртмалар белән 40 %ка кадәр тәэмин итү
5.2	Байлар Сабасы бистәсендә Афганчылар паркын төзү.		28 381							
5.3	Сәнәгать предприятиеләре һәм учреждениеләренә, кече һәм урта бизнес объектларына якын территорияләрне төзекләндерү - 2,4 гектар мәйданлы 12 территория	Район предприятиеләре		180	180	180	180	180	предприятиеләрнең чаралары	
5.4	Карт агачларны кисү һәм яшел үсентеләр утырту	ТКХ КҖП	52	52	52	52	52	52	предприятиеләрнең чаралары	
5.5	Халыкның яшел фондын инвестицияләү	Авыл җирлеге							Агымдагы финанслау	
	5 бүлек буенча барлыгы		**87 567,6**	**232**	**232**	**232**	**232**	**232**		
	6. Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү өлкәсендәге чаралар									
6.1	Торак пунктларда контейнер мәйданчыклары төзү - 100 бер.	Авыл җирлеге	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	Татарстан Республикасы бюджеты	Торак пунктлар контейнерлары белән 100 процент тәэмин итү
6.2	Контейнерлар ясау - 300 берәмлек.	Авыл җирлеге	210	210	210	210	210	210		
6.3	Чүп ташу машиналары алу - 2 бер.	Авыл җирлеге		2 500	2 500				Татарстан Республикасы бюджеты	Коммуналь хуҗалыкларны махсус техника белән 100 процент тәэмин итү
6.4	Торак пунктларда терлекчелек фермаларының тирес саклагычларын төзү, шул исәптән:	Авыл хуҗалыгы һәм азык-төлек идарәсе		1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	Авыл хуҗалыгы предприятиеләре акчалары	Экологик иминлекне яхшырту

	Югары Шытсу			1 500						
	Яңа Мичән авылы				1 500					
	Курсабаш авылы						1 500	1 500		
	К.Кибәче					1 500				
	6 бүлек буенча барлыгы		**1 210**	**5 210**	**5 210**	**2 710**	**2 710**	**2 710**		
	7. Экологик тәрбия һәм мәгариф									
	7.1. Гаиләдә экологик тәрбия һәм белем алу									
7.1.1.	Муниципаль дәрәҗәдә гаилә экологик тәрбиясе тәҗрибәсен өйрәнү һәм аны нәшрият эшчәнлеге, массакүләм мәгълүмат чаралары, клуб һәм башка эш формалары аша тарату	РОО, ОК	Ел саен							
7.1.2.	Балаларны гаиләдә экологик тәрбияләү турында белешмәләр банкын булдыру һәм мәктәпкәчә балалар учреждениеләре хезмәткәрләре белән әлеге тәҗрибәне анализлау	РОО	Ел саен							
7.1.3.	Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре, балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләре, китапханәләр, оешмалар каршында гаилә экология клубларын оештыру	РОО, ОК	Ел саен							
7.1.4.	Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләренең һәм башлангыч мәктәпләрнең планнары һәм программалары белән район планнарын һәм гаилә экология тәрбиясе программаларын килештерү	РОО	Ел саен							
	7.2. Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә экологик тәрбия һәм белем бирү									
7.2.1.	Муниципаль дәрәҗәдә гаиләдә экологик тәрбия бирү тәҗрибәсен анализлау һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләренең планнарын мәктәпкәчә яшьтәге балаларга гаиләдә экологик тәрбия бирү юнәлешләре белән килештерү	РОО	Ел саен							
7.2.2.	Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында район планнары белән экологик белем бирү планнарын килештерү	РОО	Ел саен							
7.2.3.	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларга экологик белем бирүнең яңа технологияләрен эшләү буенча районның мәктәпкәчә учреждениеләрендә база һәм экспериментал мәйданчыклар булдыру	РОО	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.2.4.	Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрдәге экологик белем бирү тәҗрибәсе турында район белешмәләр базасын булдыру	РОО	Ел саен							
7.2.5.	Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә экологик-белем бирү киңлеген булдыру буенча методик тәкъдимнәр әзерләү һәм бастырып чыгару	РОО	Ел саен						Агымдагы финанслау	

7.2.6.	Районның мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре базасында "Мастер-класста дәресләр" тәрбияче-экологлар өчен семинар	РОО	Ел саен		
7.3. Гомуми белем бирү мәктәпләрендә экологик белем					
7.3.1.	Мәктәптә экологик белем бирү тәҗрибәсен гомумиләштерү һәм анализлау һәм аны методик семинарлар һәм конференцияләр үткәргәндә экологик белем бирү системасын камилләштерү өчен куллану	РОО	Ел саен		
7.3.2.	Төп мәктәптә өзлексез экологик практика юнәлешләрен һәм нәтиҗәләрен анализлау һәм укытуның алдагы һәм аннан соңгы этаплары белән ' практика планнарын һәм программаларын килештерү	РОО	Ел саен		
7.3.3.	Укучыларны бергәләп укыту рәвеше буларак район практик экология мәктәбен (хезмәтне һәм ял итүне оештыруның кышкы һәм җәйге сменасын) үткәрү	РОО	Ел саен		
7.3.4.	Барлык уку предметларының эчтәлеген экологияләштерү буенча укытучылар өчен район семинарларын оештыру	РОО	Ел саен		
7.3.5.	9 сыйныф укучыларын һөнәр буенча алдан әзерләү буенча эш	РОО	Ел саен		
7.3.6.	Мәктәп укучылары белән дәресләрнең класстан тыш формаларын оештыру ("Яшь урманчы", "Яшь агроном", "Яшь эколог" һ.б.)	РОО	Ел саен		
7.3.7.	5-9 сыйныф укучылары өчен ярдәм сезонлы экологик практика оештыру	РОО	Ел саен		
7.3.8.	5 - 9 сыйныфларда сезонлы экологик практиканы оештыру буенча укытучылар өчен район семинарлары үткәрү	РОО	Ел саен		
7.3.9.	Төп мәктәптә табигый-фәнни цикл предметлары эчтәлеген экологияләштерү буенча укыту-методик киңәшләр, пособиеләр эшләү	РОО	Ел саен		
7.3.10.	Төп мәктәптә экологик белем бирү тәҗрибәсеннән район белешмәләр банкын төзү	РОО	Ел саен		
7.3.11.	Экологик белем бирү буенча укыту-методик ярдәмлекләрнең тәкъдим итү исемлеген төзү	РОО	Ел саен		
7.3.12.	5-9 нчы сыйныфларда экологик белем торышын мониторинглау	РОО	Ел саен		
7.3.13.	Экологик мониторинг уздыру буенча база мәктәпләре челтәрен булдыру	РОО	Ел саен		

7.3.14.	10 нчы сыйныфларда экология буенча сезонлы һәм җәйге кыр практикасын оештыру (укыту-тикшеренү экспедицияләре һәм экология лагерьлары)	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.4.Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләрендә экологик тәрбия					
7.4.1.	Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләрендә экологик белем бирүне үстерүне перспективалы планлаштыру	РОО	Ел саен		
7.4.2.	Балалар көндез ял итә торган җәйге экологик мәктәпләр һәм лагерьлар оештыру	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.4.3.	Мәктәп укучыларының экология буенча тикшеренү эшләре нәтиҗәләре буенча район конкурслары һәм фәнни-гамәли семинарлар, конференцияләр үткәрү	РОО	Ел саен		
7.4.4.	Укучыларның экологик олимпиадаларын үткәрү	РОО	Ел саен		
7.4.5.	Яшь экологлар мәктәпләрен булдыру	РОО	Ел саен		
7.4.6.	Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләре белән үзара бәйләнеш кысаларында мәктәпкәчә һәм мәктәптә сәнгать-эстетик, декоратив-гамәли, экологик-туган якны өйрәнү, этнографик һәм башка юнәлешләрне үстерү	РОО	Ел саен		
7.4.7.	"Экологик куркынычтан яклау көннәре" Бөтенроссия акциясенең "Иминлек мәктәбе" район балалар-яшүсмерләр иҗтимагый хәрәкәтендә , Идел буе фәнни-гамәли экологик конференциясе эшендә катнашу һәм башкалар	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.4.8.	Иҗтимагый экология акцияләрен оештыруда һәм уздыруда өстәмә белем бирү учреждениеләренең катнашуы	РОО	Ел саен		
7.4.9.	Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләре базасында экология-белем бирү массакүләм эшенең смотрларын, күргәзмәләрен, конкурсларын һәм башка рәвешләрен оештыру	РОО, ОК	Ел саен		
7.5. Экологик иминлекне тәэмин итү эше					
7.5.1.	Экология куркынычсызлыгы буенча координация советын төзү	Башкарма комитет	Ел саен		
7.5.2.	Экологик иминлек буенча уку программалары, дәреслекләр, методик әдәбият белән тәэмин итү	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.5.3.	Биология, химия, экология, география укытучыларының методик берләшмәсе эшен координацияләү һәм системалаштыру	РОО	Ел саен		
7.6. Белгечләрне яңадан әзерләү һәм квалификацияләрен күтәрү					

7.6.1.	Мәгариф системасы җитәкчеләрен һәм белгечләрен яңадан әзерләү һәм квалификацияләрен күтәрү программасында катнашу	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.6.2.	Укучыларның һәм педагогик хезмәткәрләрнең экологик белем бирү программаларына һәм тикшеренү эшләренә ярдәм итү өчен шартлар тудыру	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.6.3.	Белем бирү учреждениеләренең күмәк шартнамәләренә әйләнә-тирә мохитне саклау һәм экологик куркынычсызлык өлкәсендә җитәкчеләр һәм белгечләр әзерләү бүлеген кертү	РОО	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.7. Экологик агарту					
7.7.1.	Китапханә челтәре аша "Туган якның мәдәни һәм табигый мирасы" программасын гамәлгә ашыру	РОО, ОК	Ел саен		
7.7.2.	Мәгариф учреждениеләренең мәдәни-ландшафт комплексын, экологик белем һәм тәрбия бирүне оештыру буенча модельле объект буларак архитектура-этнография музеен үстерү	РОО, ОК	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.7.3.	Үсеп килүче буын белән экология-белем бирү эшчәнлеген үткәрү өчен экология ягыннан якын килү нигезендә табигать бүлекләре экспозицияләрен төзүдә районның туган якны өйрәнү музейларына ярдәм итү	РОО, ОК	Ел саен		
7.7.4.	Халыкны экологик агарту буенча мәктәп китапханәләре эшчәнлегенең район смотр-конкурсларын үткәрү	РОО, ОК	Ел саен		
7.7.5.	Экологик белем бирү, тәрбия һәм агарту өлкәсендәге эшчәнлекне гамәлгә ашыручы аерым иҗтимагый төркемнәрнең һәм хәрәкәтләрнең иҗади инициативаларына ярдәм итү	РОО, ОК	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.7.6.	“Экологик куркынычтан яклау көннәре”, табигатьне саклау айлыгы, “Мәктәп ишегаллары маршы”; “Балалар мәйданчыклары маршы”; “Безнең мирас” (районның табигый һәм тарихи-мәдәни мирасын өйрәнү һәм саклау); “Экологик чиста ишегалды”; “Яшел урам” һәм башка чаралар үткәрү.	РОО, ОК	Ел саен		
7.7.7.	Музейлар базасында мәктәпкәчә яшьтәге балаларга, мәктәп укучыларына һәм һөнәри лицейга экологик белем бирү эшен оештыру	РОО, ОК	Ел саен	Агымдагы финанслау	
7.7.8.	"Яшә җир" кулланучыларын экологик агарту буенча максатчан китапханә программасын гамәлгә ашыру	РОО, ОК	Ел саен		

7.7.10.	Төзекләндерү буенча «Иң яшел китапханә», «Иң яшел мәдәният йорты», « Иң яшел сәнгать мәктәбе», «Иң яшел музей» исеменә «Һәр торак пунктка - үрнәк мәдәният учреждениеләре» дигән район смотр-конкурсын үткәрү	РОО, ОК	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.7.11.	Яшь фоторәссамнарның “Урманнарның ягымлы шаулавы мәңге күңелләрне сөендерсен”дигән район бәйгесен үткәрү	РОО, ОК	Ел саен							
7.7.12.	Үсеп килүче буын белән экология-белем бирү эшчәнлеге базасында экология-белем бирү эшчәнлеге алып бару өчен экологик алым нигезендә табигать бүлекләре экспозициясен төзүдә районның туган якны өйрәнү музейларына ярдәм итү	РОО, ОК	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.8.Иҗтимагый хәрәкәтләр һәм экологик белем бирү										
7.8.1.	Экологик белем бирү һәм тәрбия бирү нәтиҗәләре буенча конкурслар, күргәзмәләр оештыруда һәм уздыруда катнашу	РОО	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.8.2.	"Мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләрендә иң яхшы экологик үсеш мохите" район конкурсы оештыру	РОО	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.8.3.	"Экологик яктан төзекләндерелгән мәктәп ишегалды" проектлары конкурсы	РОО	Ел саен						Агымдагы финанслау	
7.8.4.	Экологик белем бирү проектларын гамәлгә ашыру буенча экодайджестаның даими чыгарылышы	РОО	Ел саен							
7.8.5.	Экологик белем бирүнең торышы турында еллык аналитик белешмә әзерләү	РОО	Ел саен							
	БАРЛЫГЫ:		**204 062,6**	**107 954**	**55 727**	**40 947**	**29 707**	**29 707**		
	шул исәптән җирле бюджеттан		**2 052**	**2 052**	**2 052**	**2 052**	**2 052**	**2 052**		